

Грига Марія Андріївна, науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування НАВС, кандидат юридичних наук

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДИКИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ, ВИКОНАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІЧНИХ ПРИЙОМІВ

Однією з причин ускладнень, що виникають під час криміналістичного дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів (КДПТП), є відсутність досконалої методичної бази. Перша спроба створення такого методичного підґрунтя була здійснена В. В. Ліповським ще у 1975 р. [1]. Пізніше, на основі даної роботи та з урахуванням сучасних тенденцій експертної практики, у 2004 р. фахівцями КНДІСЕ МЮ України були підготовлені відповідні Методичні рекомендації [2]. Проте, у даних документах розглядався лише почеркознавчий аспект дослідження підписів такого роду. У 2009 р. фахівцями ДНДЕКЦ МВС України спільно з професором кафедри криміналістичних експертиз Київського національного університету внутрішніх справ

З.С. Меленевською була розроблена загальна Методика дослідження підписів [3], у якій було відображено й окремі аспекти технічного дослідження підписів. Зокрема, на стадії роздільного дослідження, згідно зазначеної методики, проводиться вивчення наданого на дослідження підпису на предмет можливості проведення технічного дослідження з метою виявлення, чи не підроблений підпис якимось технічним засобом (здійснюється із застосуванням візуальних, мікроскопічних та інших методів дослідження, криміналістичних технічних засобів, науково-методичних та інформаційно-довідкових джерел інформації) [3, с. 7]. Таким чином, означена методика не передбачає проведення подальшого почеркознавчого дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів, а також не розкриває сутності технічного дослідження таких підписів.

Як стверджує М. Є. Бондар, експертна методика - важливе поняття у судово-експертній діяльності, пов'язане з процесом експертного пізнання, яке є засобом досягнення поставленої мети і вирішення поставлених завдань [44, с. 40-41].

У словнику основних термінів почеркознавчої та авторознавчої експертизи методика судово-почеркознавчої експертизи визначається як система методів, прийомів та технічних засобів, що визначають процедуру та зміст вирішення її завдань. Більше того, у виданні зазначається, що при неоднорідності методів, які складають методику, застосовують комплексну методику [5, с. 11, 53]. Ми вважаємо, що це твердження цілком можливо віднести і до предмету нашого дослідження, адже під час КДПТП застосовуються знання як в межах почеркознавчої експертизи, так і технічної експертизи документів.

Науковці, які приділяли значну увагу вивченню питань, що стосуються методичних аспектів експертного дослідження, зокрема, Т. В. Авер'янова, Р. С. Белкін, М. Є. Бондар, А. І. Вінберг, А. В. Журавель, А. В. Іщенко, Д. Я. Мирський, О. М. Моїсєєв, О. Р. Шляхов та ін., не досягли єдності у поглядах на поняття методики.

Здійснивши аналіз визначень, запропонованих згаданими авторами, ми пропонуємо наступне. Методика КДПТП - програма вирішення експертом (експертами) завдань КДПТП шляхом застосування системи методів (способів, прийомів, технічних засобів, операцій), що належать до галузей почеркознавства та технічного дослідження документів і використовуються в певній послідовності з метою встановлення фактичних даних, що мають доказове значення у провадженні.

Загальну методику не слід ототожнювати з окремою (конкретною) методикою експертного дослідження, яка визначається як окрема методика експертизи або система методів, яка формується безпосередньо в ході дослідження на основі загальної методики і досвіду експерта з метою вирішення конкретного завдання [6, с. 43].

Отже, конкретна (окрема) методика КДПТП - це програма вирішення конкретного завдання за допомогою системи методів

(способів, прийомів, технічних засобів, операцій), що застосовуються в певній послідовності, відносно конкретного об'єкта, і яка базується на типовій (видовій) методиці КДПТП.

Повнота та ефективність вирішення поставлених перед експертом завдань залежить від адекватного добору ним відповідного комплексу методів дослідження.

У судовій експертизі метод визначається як система логічних, інструментальних операцій (способів і прийомів) отримання даних для вирішення питання, поставленого перед експертом [6, с. 43].

Отже, експертний метод - це субординована система способів, прийомів, засобів дослідження об'єктів, спрямованих на вирішення конкретного експертного завдання. Проте, поняття «метод», «спосіб», «прийом», «засіб» в судовій експертизі не є тотожними, а розрізняються між собою за ступенем загальності (про це у своїх роботах зауважували Р. С. Белкін, М. Є. Бондар, А. І. Вінберг, Н. Т. Малаховська, Д. Я. Мирський, В. О. Снетков, О. Р. Шляхов та інші).

Поняття методу є більш загальним і включає сукупність способів, засобів, шляхів, прийомів, спрямованих на вирішення поставлених завдань. Спосіб є сукупністю прийомів і засобів, необхідних для вирішення конкретного завдання, а прийом і засіб дослідження - це практичні шляхи вирішення певного експертного завдання, система дій для вивчення властивостей об'єктів. У свою чергу, технічні засоби поділяються на загальнотехнічні, які були трансформовані для вирішення криміналістичних завдань, та спеціально створені - власне криміналістичні.

На нашу думку, ефективність експертного дослідження залежить не лише від вдалого вибору конкретного методу, а передбачає добір певного їх комплексу, застосованого у правильній послідовності та порядку.

За основу для характеристики системи методів, які використовуються під час дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів, пропонуємо взяти класифікацію методів, запропоновану Т. В. Авер'яною, А. І. Вінбергом, О. Р. Шляховим, А. В. Іщенком, В. Я. Колдіним.

Згідно неї, методи експертного дослідження за ступенем загальності і ієрархією застосування поділяються на: всезагальний - діалектико-матеріалістичний (діалектичний) метод; загальні (загальнонаукові або загальнопізнавальні) методи; окремі методи (часткові); спеціальні методи.

Ми вважаємо, що така класифікація, окрім методологічного, має також важливе практичне значення, адже вона за ієрархією визначає вид та послідовність застосування різних методів для вирішення завдань КДПТП.

Таким чином, експертна методика - це першоджерело для ефективного та результативного проведення криміналістичного дослідження, яке визначає напрямок діяльності експерта на шляху до встановлення істини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Липовский В. В. Почерковедческое исследование подписей, исполненных с помощью технических приемов / В. В. Липовский - К. : РИО МВД СССР, 1975. - 32 с.

2. Вирішення почеркознавчих задач стосовно підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів : [Метод. рекомендації] / Кол. Авт. - К. : КНДІСЕ, 2004. - 60 с.

3. Меленевська З. С. Методика дослідження підписів / З. С. Меленевська, К. М. Ковальов, Н. Г. Шпакович. - К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2009. - 20 с.

4. Бондарь М. Е. Функции методики исследования в экспертной деятельности / М. Е. Бондарь // Криминалистика и судебная экспертиза. - К. : КНИИСЭ, 2001. - С. 40-47.

5. Словарь основных терминов почерковедческой и автороведческой экспертиз : [справочное пособие] / под. ред. И. И. Рубцовой, Л. А. Сысоева, А. П. Коршикова. - М. : ЭКЦ МВД РФ, 2008. - 64 с.

6. Словарь основных терминов судебных экспертиз. - М. : ВНИИСЭ, 1980. - 92 с.